

Summary

Kisilyuk E. M., Moshenets D. M. Terms legality of self-defense, describing attacks. – Article.

The article analyzes the conditions for the legality of self-defense in the application of criminal law in Ukraine. The features of the establishment of such conditions in relation to assault and perspectives of criminal law in this area.

Keywords: self-defense, provided the legality of self-defense, attack, defense, public danger, availability, co-dimension, timely, directivity, exceeding the limits.

УДК 343.1

О. М. Пасько

ФІЗІОЛОГІЧНА ТА ФІЗИЧНА ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧОГО ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Професіоналізм працівника органів досудового розслідування залежить від великої кількості вимог, яким він повинен відповідати для того, щоб бути висококваліфікованим фахівцем правоохоронних органів. Проте в процесі державотворення виникає певна сукупність прогалин щодо чітких та структурованих вимог для того, щоб зайняти певну посаду, що призводить до некомпетентності працівників та неготовності на високому рівні виконувати функціональні обов'язки.

Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю добору висококваліфікованих працівників органів досудового розслідування, які здатні та готові якісно та ефективно здійснювати професійні обов'язки. Тому нагальною є потреба в пошуку певних вимог, яким повинен відповідати працівник і відповідно до них здійснювати підготовку правоохоронця.

Стан дослідження. Питанням визначення дефініції «готовність» займалися К.А. Абульханова-Славська, В.О. Алаторцев, Б.Г. Ананьєв, Ф.П. Генон, А.О. Деркач, М.І. Д'яченко, Ю.М. Забродін, Є.П. Іл'їн, Л.О. Кандибовіч, І.С. Кон, В.А. Крутецький, Н.Д. Левітов, О.М. Леонтьєв, І.О. Машук, Ф.Т. Михайлів, Л.С. Нерсисян, А.Ц. Пуні, В.Н. Пушкин, В.В. Столін, Д.М. Узнадзе, В.Д. Шадріков і ін.

Особливості фізіологічної та фізичної готовності в певній мірі розглядалась у наукових працях таких вчених, як А.В. Воеводський, Ф.П. Генон, Ю.Я. Кісєльов, В.К. Сафонов, Г.Б. Суворов, О.П. Федик, Ю.І. Філімоненко та ін.

У науковій літературі визначається спортивна готовність. Н.В. Ложкін [1] у готовності спортсмена виділяє низку компонентів: м'язовий, функціональний, операційний, соціальний і психологічний. При цьому вказує, що останній компонент можна розглядати як самостійний, тому що психічна готовність спортсменів, а в такому разі й психологічна готовність, стосується всього тренувального і змагального процесу.

Т.Б. Тищенко [2] виділяє такі компоненти:

– мотиваційний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту системи особистісних сенсів, мотивів, інтере-

сів, ціннісних орієнтацій, потреб, які не лише регулюють формування готовності до маркетингової діяльності, а й відображають установку на формування готовності як особистісного необхідного та внутрішньо прийнятого);

– когнітивний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту сукупності знань про сутність і специфіку маркетингової діяльності у сфері фізичної культури та спорту);

– технологічний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту комплексу вмінь і навичок щодо використання технологій маркетингу в структурі власної професійної діяльності);

– комунікативний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту комунікативних умінь для здійснення маркетингової діяльності у сфері фізичної культури й спорту. Компонент передбачає наявність у студента достатнього рівня розвитку вмінь і навичок конструктивної та ефективної контактної взаємодії з людьми, з професійним середовищем, професійного спілкування зі співробітниками й керівниками, готовності йти на ділову й особисту взаємодію з колегами).

У роботі М.Г. Логачова [3] розглядається оптимальна бойова готовність, і у зв'язку із цим пропонуються такі види професійної готовності: психічна (загальна та спеціальна), технічна, фізична.

Розглядаючи особисту безпеку працівників органів внутрішніх справ (далі – ОВС), О.В. Шаповалов, А.В. Юрченко й І.О. Лук'яненко підкреслюють, що вона «значною мірою залежить від психологічних чинників, що передують небезпечній ситуації або безпосередньо формують її. Серед таких чинників вирішальним є психологічна готовність працівника до професійно ефективних і водночас безпомилково безпечних дій» [4].

Отже, спортивна або бойова готовність визначається не тільки специфікою фізичної підготовки, але й компонентами внутрішнього налаштування, що є запорукою готовності в спорті. Під *спортивною готовністю* ми розуміємо інтегральний стан, який забезпечується фізичною підготовленістю й психологічною спрямованістю до спортивної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено статтю. У науковій літературі виникає плутанина щодо характеристики змісту фізичної, бойової, спортивної готовності та їх тлумаченням. Тому в структурно-логічній моделі слідчого ми виділяємо фізіологічну та фізичну готовності.

Новизна наукового дослідження пов'язана з тим, що вперше було чітко визначено тлумачення фізіологічної та фізичної готовності та систематизовано їх різновиди відповідно до повноважень та функціональних обов'язків працівників органів досудового розслідування з урахуванням змін на законодавчому рівні, пов'язаних із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України.

Загальнонаукове значення полягає в тому, що наявність чітких різновидів фізіологічної та фізичної готовності надасть можливість здійснювати підготовку майбут-

ніх слідчих на високому професійному рівні готовності до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Готовність є предметом вивчення різних галузей наук (психології, юриспруденції, педагогіки, соціології та ін.), обумовлюючи тим самим багатоаспектний підхід до її дослідження. Проаналізувавши літературні джерела щодо дефініції *готовності* та різних галузей її дослідження, надаємо власне визначення: готовність – це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до діяльності та бездіяльності в певній сфері (особистісній, соціальній, професійній).

Відповідно до загального визначення ми визначаємо, що *фізіологічна готовність* – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до функціонування; стан, який не залежить від людини.

Щоб визначити зміст фізіологічної готовності відповідно до повноважень органів досудового розслідування, ми визначимо її різновиди (див. рис. 1) та надамо характеристику кожному з них.

Рис. 1. Різновиди фізіологічної готовності працівників органів досудового розслідування

Нервово-психічна готовність – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до нервово-психічної витримки в професійній діяльності.

Цей різновид визначає готовність до:

- утримання нервової рівноваги під час спілкування з різними особами з елементами кримінальної субкультури;
- психічної витримки під час ненормованого робочого дня та ін.

Провідні якості, які обумовлюють нервово-психічну готовність:

1. *Стійкість* проявляється в тому, що він повинен виявляти сталість до дії різноманітних подразників.

2. *Врівноваженість* – слідчий повинен бути психічно стриманим, незважаючи на дію різноманітних подразників.

Нервово-психічна готовність забезпечується такими вміннями:

- адекватно усвідомлювати власні професійні можливості;
- бути спокійним у несподіваних робочих ситуаціях;
- контролювати власні емоції;
- зосереджуватись тривалий проміжок часу;
- застосувати власні здібності;
- контролювати прояви гніву;
- долати тривогу тощо.

Психофізіологічна готовність – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до тривалого фізичного навантаження.

Цей різновид визначає готовність до:

- тривалого фізичного навантаження;
- фізичної витримки щодо плідної та копійної роботи в різний час доби;
- нейтралізації проявів професійної деформації та ін.

Провідні якості, які обумовлюють психофізіологічну готовність:

1. *Терплячість* – слідчий повинен вміти переносити фізичне навантаження, незважаючи на втому, голод або інший біологічний стан, у зв'язку з ненормованим робочим часом.

2. *Витримка* обумовлюється необхідністю володіти власним психічним станом.

Психофізіологічна готовність забезпечується такими *вміннями*:

- підтримувати здоровий життєвий тонус;
- дотримуватись корисних для здоров'я звичок;
- чергувати розумову та фізичну роботу;
- працювати під час дії сторонніх подразників;
- швидко орієнтуватись у нових умовах та ін.

Відповідно до загального тлумачення ми характеризуємо *фізичну готовність* як інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до витримки фізичного навантаження.

Щоб з'ясувати зміст фізичної готовності відповідно до повноважень органів досудового розслідування, ми визначимо її різновиди (див. рис. 2) та надамо характеристику кожному із них.

Рис. 2. Різновиди фізичної готовності працівників органів досудового розслідування

Функціональна готовність – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до праці за різних станів здоров'я.

Цей різновид визначає готовність до:

- тривалої роботи й високого при цьому рівня працездатності;
- виконання професійних обов'язків за різних станів здоров'я.

Провідні якості, які обумовлюють функціональну готовність:

1. *Працьовитість* – здатність активно та своєчасно здійснювати професійні функції.

2. *Незалежність* – здатність до самостійності.

Функціональна готовність забезпечується такими *вміннями*:

- бути зосередженим тривалий час;
- працювати під час втоми;
- витримувати різні біологічні потреби (спрага, їжа, сон) у зв'язку з ненормованим робочим часом;
- витримувати велике професійне навантаження;
- бути в постійній готовності до виконання професійних обов'язків незалежно від часу доби;
- плідно та ефективно працювати навіть під час сильної фізичної та психічної втоми та ін.

Спортивна готовність – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до витримки спортивного фізичного навантаження під час самозахисту чи захисту суспільства.

Цей різновид визначає готовність до:

- фізичної підготовленості під час затримання правопорушника;
- тривалого фізичного навантаження під час необхідності самозахисту чи захисту суспільства від протиправних посягань та ін.

Провідні якості, які обумовлюють спортивну готовність:

1. *Рішучість*:

- індивідуальна властивість волі людини, пов'язана зі здатністю й умінням самостійно й своєчасно приймати відповідальні рішення й наполегливо реалізовувати їх в реальній діяльності [5];
- сміливий, непохитний у своїх рішеннях, діях, вчинках [6];
- індивідуальна якість волі людини, пов'язана зі здатністю й умінням самостійно й своєчасно приймати відповідальні рішення й наполегливо реалізовувати їх в реальній діяльності [7] та ін.

Отже, слідчий повинен самостійно, швидко та неупереджено виконувати професійні обов'язки.

2. *Сміливість*:

- смілива психологічна установка та поведінка, рішучість у вчинках, самовпевненість [5];
- який не знає страху, не боїться небезпеки; відважний, хоробрий [7] та ін.

Тобто слідчий повинен рішуче та відважно поводитися в будь-яких ситуаціях.

Спортивна готовність забезпечується такими *вміннями*:

- постійно тримати себе у гарній фізичній формі;
- надати фізичний опір правопорушнику;
- бути фізично підготовленим із метою витримки працездатності організму;
- працювати під час різних рівнів фізичного стану здоров'я;
- захистити себе та інших осіб від протиправних посягань та ін.

Висновки. Таким чином, вперше було розглянуто зміст фізіологічної (нервово-психічна та психофізіологічна готовності) та фізичної готовності (функціональна та спортивна) через їх різновиди, які визначались крізь призму функціональних обов'язків працівників органів досудового розслідування й з урахуванням

змін, які відбулись у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України.

Набуло необхідність подальше вивчення на науковому рівні певних різновидів фізіологічної та фізичної готовності, які є необхідними для працівників органів досудового розслідування.

Перспективи використання результатів дослідження пов'язані з необхідністю розвитку та формування різновидів фізіологічної та фізичної готовності в курсантів.

Література

1. Ложкін Г.В. Економічна психологія / Г.В. Ложкін, В.Л. Комаровська, Н.Ю. Воленюк. – К. : Професіонал, 2008. – 464 с.
2. Тищенко Т.Б. Структурні компоненти готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності / Т.Б. Тищенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2010_10/files/p1010_73.pdf.
3. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / М.Г. Логачев ; Університет внутрішніх справ. – Х., 2001. – 184 с.
4. Шаповалов О.В. Складові ризику травматизму та загибелі співробітників органів внутрішніх справ / О.В. Шаповалов, А.В. Юрченко, І.О. Лук'яненко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – № 4. – С. 71–81.
5. Толковый словарь русского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vedu.ru/ExpDic/6015>.
6. Словарь психолога [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sesos.su/printword.php>.
7. Психологический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sesos.su/shows.php>.

Анотація

Пасько О. М. Фізіологічна та фізична готовність слідчого до професійної діяльності. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню фізіологічної та фізичної готовності працівників органів досудового розслідування та характеристики її різновидів відповідно до структурно-логічної моделі слідчого.

Ключові слова: готовність, фізична, фізіологічна готовності, структурно-логічна модель.

Аннотация

Пасько О. Н. Физиологическая и физическая готовность следователя к профессиональной деятельности. – Статья.

Статья посвящена исследованию физиологической и физической готовности работников органов досудебного расследования и характеристике ее разновидностей в соответствии со структурно-логической моделью следователя.

Ключевые слова: готовность, физическая, физиологическая готовности, структурно-логическая модель.

Summary

Pasko O. M. Physiological and physical readiness of the investigator to the profession. – Article.

The article is devoted to the physiological and physical readiness of the employees of the preliminary investigation and the characteristics of its species according to the structural and logical model of the investigator.

Key words: readiness, physical, physiological readiness, structural and logical model.